

DOI: <http://doi.org/10.32750/2025-0412>

УДК 378:355.01(477)

JEL Classification: I23, O15, F52

Житар Максим Олегович

доктор економічних наук, професор

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Київ, Україна

ORCID ID: 0000-0003-3614-0788

e-mail: m.zhytar@kubg.edu.ua

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Анотація. У статті здійснено комплексне дослідження сучасного стану й ефективності механізмів фінансового забезпечення закладів вищої освіти України в умовах тривалої трансформації економіки та інтеграції до європейського освітнього простору. На основі панельного масиву даних для 52 університетів за 2018–2024 рр. проаналізовано динаміку бюджетних і позабюджетних надходжень, структуру витрат, рівень фінансової автономії та цифрової зрілості фінансового менеджменту. Показано, що середня частка бюджетного фінансування становить 76–78% проти 12–16% сукупних позабюджетних ресурсів, що зумовлює високу чутливість сектору до фіскальних коливань. Встановлено інерційність чинної формули державного фінансування, орієнтованої переважно на кількісні параметри, та вторинну роль якісних індикаторів (працевлаштування випускників, міжнародні контракти, частка позабюджетних коштів). Панельна регресійна модель із фіксованими ефектами доводить, що ключовими статистично значущими чинниками інтегрального показника ефективності є позабюджетна частка, автономія та цифровізація, тоді як сам обсяг коштів без зміни структури та практик має нижчу віддачу. Додатково окреслено недовикористаний потенціал ендаументів і програм alumni relations (лише 6% і 9% відповідно), а також змодельовано сценарії диверсифікації, які здатні дати +8–12 % річного бюджету середнього університету за умов прозорих правил розподілу доходів від цільового капіталу. Регіональний аналіз свідчить про -20...-25% відставання фінансування на одного студента у прифронтових і деокупованих територіях за одночасного дво-трикратного зростання витрат на безпеку й логістику; у моделі впровадження вирівнювальних коефіцієнтів ризику та стабілізаційних грантів розвитку нівелує до 70% розриву за два бюджетні цикли. Узагальнено результати моделювання трьох пакетів змін: (1) мультикритеріальна формула з підвищеними вагами якості забезпечує справедливіший перерозподіл без нарощення бюджету; (2) поєднання автономії, підзвітності та цифровізації знижує непродуктивні витрати на 8–10 % за три роки; (3) диверсифікація джерел до ≈30% позабюджетної частки подвоює коефіцієнт інвестицій у розвиток. У сукупності ці кроки зменшують вразливість до фіскальних шоків, вирівнюють регіональні розриви та підвищують конкурентоспроможність на європейському ринку вищої освіти. Стаття пропонує науково-практичні підходи до модернізації системи фінансування ЗВО через поєднання бюджетних і позабюджетних ресурсів, удосконалення результатноорієнтованих моделей розподілу коштів та зміцнення фінансової автономії університетів.

Ключові слова: фінансове забезпечення; заклади вищої освіти; бюджетне й позабюджетне фінансування; результатноорієнтована формула; фінансова автономія; цифрова зрілість; диверсифікація джерел; регіональна асиметрія.

ВСТУП

Постановка проблеми. Сучасна система фінансового забезпечення вищої освіти України перебуває у стані глибокої трансформації, що зумовлена як об'єктивними викликами (тривала війна, нестабільність державних фінансів, скорочення бюджетних ресурсів), так і внутрішніми структурними дисбалансами. Наявна модель розподілу бюджетних коштів, домінування традиційних механізмів фінансування та недостатня диверсифікація джерел ресурсів призводять до обмеження можливостей університетів у забезпеченні конкурентоспроможності освітніх програм, модернізації матеріально-технічної бази та стимулюванні інноваційної діяльності. За цих умов зростає необхідність переосмислення ефективності існуючих інструментів та підходів, зокрема у контексті оптимізації фінансових потоків, формування прозорих критеріїв розподілу коштів та впровадження результатноорієнтованих моделей фінансування.

Проблема ефективності фінансового забезпечення вищої освіти також набуває додаткового виміру у зв'язку з потребою інтеграції України до європейського освітнього простору та переходом до нових стандартів управління фінансовими ресурсами університетів. Відсутність системної модернізації механізмів фінансування, обмежений доступ до позабюджетних джерел та низький рівень фінансової автономії закладів вищої освіти формують стійкі ризики недофінансування та уповільнюють інноваційні процеси. У цьому контексті стратегічним завданням стає розробка багаторівневої та гнучкої моделі фінансового забезпечення, здатної поєднувати бюджетні й позабюджетні ресурси, стимулювати партнерство з бізнесом і міжнародними донорами та забезпечувати сталість і прогнозованість фінансових потоків, що є запорукою якісного розвитку вищої освіти у довгостроковій перспективі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останні роки українська наукова дискусія щодо фінансового забезпечення вищої освіти зосереджується на трансформації державних механізмів і пошуку гібридних моделей ресурсного наповнення. Показовою є праця І. Дегтярьової, О. Григораш і В. Ченцова, де запропоновано перегляд централізованої моделі через перехід до результатоорієнтованого фінансування та запровадження інструментів, що підсилюють конкуренцію між закладами вищої освіти (ЗВО) на національному й місцевому рівнях. Автори демонструють дисфункції чинного розподілу державного замовлення та обґрунтовують альтернативні підходи до формування вартості підготовки й державних студентських позик, що має знизити структурні перекося у фінансуванні та підвищити ефективність витрат [1].

Питання диверсифікації джерел послідовно розкриваються в роботах, присвячених позабюджетним інструментам і фандрейзингу. Зокрема, О. Ткачук аналізує ендаумент-фонди як інституційний механізм довгострокової стійкості університетів і переносить відповідні міжнародні практики в український контекст; наголошується на управлінні пожертвами, прозорості політик і ролі корпоративного сектору в наповненні цільових капіталів [2]. Водночас емпіричні оцінки стану бюджетного фінансування та його впливу на якість і структуру видатків подаються у статтях Ю. Вітренка та Т. Ящук: вони фіксують перманентні дисбаланси між потребами модернізації й фактичними ресурсами, а також територіальні відмінності у доступі до фінансування [3].

Нове проблемне поле сформувалося під тиском війни та демографічно-просторових зрушень. Аналітичні розвідки про концентрацію ринку освітніх послуг (Н. Артюхова, А. Воронцова, А. Артюхов та ін.) демонструють, що за 2020–2023 рр. фінансові потоки стають більш концентрованими у провідних ЗВО, тоді як фінансування на розвиток науки скорочується, що унеможливорює збалансоване відтворення людського капіталу в системі вищої освіти. Це підсилює аргументи на користь перерозподілу й підтримки наукової складової, а також тестує життєздатність показникових формул розподілу коштів у кризовому середовищі [4]. Додатково міжнародні огляди звертають увагу на інтеграційні виклики для українських студентів і ЗВО, що впливають на структуру потреб та витрат освітніх систем приймаючих країн і самої України [5].

У зарубіжній літературі канонічними залишаються підходи Н. Барра та Д. Брюса Джонстоуна, які теоретично обґрунтовують моделі розподілу фінансового тягаря (cost-sharing), дизайн державних інструментів підтримки та параметри студентських позик, що роблять вищу освіту «безкоштовною на точці споживання» за умов правильного налаштування відстрочених платежів і доходозалежних механізмів погашення. Ці роботи задають методологічну рамку для реформ у країнах, що переходять від безоплатності до змішаного фінансування, і релевантні для українського дискурсу щодо поєднання соціальної справедливості та фінансової стійкості [6].

Нарешті, комплексні порівняльні індикатори OECD («Education at a Glance») забезпечують емпіричну базу для бенчмаркінгу України щодо рівня інвестицій,

структури джерел та ефективності витрат у секторі вищої освіти. Актуальні випуски звіту 2024–2025 рр. деталізують динаміку публічних і приватних внесків, витрати на студента, а також взаємозв'язки між фінансуванням, доступом і результатами навчання, що дозволяє коректно позиціонувати українські реформи в ширшому європейському контексті та визначати «вузькі місця» для таргетованих змін фінансових формул [7].

Метою статті є комплексне дослідження сучасного стану та ефективності механізмів фінансового забезпечення закладів вищої освіти України в умовах трансформації економіки й інтеграції до європейського освітнього простору, а також обґрунтування науково-практичних підходів до модернізації системи фінансування шляхом диверсифікації джерел ресурсів, удосконалення результатноорієнтованих моделей розподілу коштів і зміцнення фінансової автономії університетів.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасні дослідження фінансування вищої освіти доводять, що результативність функціонування університетів визначається не лише обсягом бюджетних асигнувань, а й інституційним дизайном механізмів розподілу ресурсів. У науковій літературі акцентовано, що перехід від централізованих, витратних моделей до результатноорієнтованих формул та багатоканального фінансування забезпечує кращий баланс між ефективністю та соціальною справедливістю. У цьому контексті важливим є розмежування між «структурною залежністю» (зовнішні обмеження, які задає фінансова система) та «управлінською спроможністю» (внутрішня здатність закладу генерувати й управляти ресурсами).

Важливе місце займає і концепція «інституційної стійкості» університетів, яка у світових підходах розглядається через такі інструменти, як ендаументи, програми alumni relations, грантові фонди та механізми довгострокового партнерства з бізнесом і громадами. Досвід країн ОЕСР свідчить, що стабілізаційне «ядро» інвестицій у модернізацію формується саме за рахунок позабюджетних джерел і прозорих правил їхнього використання, що дозволяє університетам підтримувати стратегічні пріоритети, не залежачи критично від циклічних коливань державного фінансування [8], [9].

Крім того, в умовах воєнних ризиків та регіональних диспропорцій у доступі до ресурсів дедалі актуальнішою стає адаптація механізмів фінансування до просторових факторів. Теоретичні моделі «коефіцієнтів ризику» та стабілізаційних грантів розвитку вважаються інструментом вирівнювання стартових умов для університетів, що працюють у прифронтових чи деокупованих територіях, забезпечуючи більш справедливий розподіл ресурсів на одного студента з урахуванням підвищених витрат на безпеку й логістику.

Окремий пласт досліджень зосереджено на управлінській та цифровій спроможності фінансових служб університетів. Міжнародні порівняльні огляди демонструють, що цифровізація бюджетних процесів, впровадження ризик-менеджменту та середньострокового планування суттєво знижують непродуктивні витрати й підвищують здатність закладу до сценарного планування. Таким чином, поєднання достатнього фінансового ресурсу зі структурними і управлінськими змінами стає ключовою умовою ефективності системи.

Відправною точкою дослідження стало формування панельного масиву даних для 52 закладів вищої освіти України за 2018–2024 рр., до якого увійшли річні кошториси (доходи/видатки), показники контингенту студентів, чисельність і кваліфікаційний склад НПП, обсяги позабюджетних надходжень, а також участь у міжнародних програмах. Така конструкція бази забезпечила достатню глибину як для описативного аналізу (динаміка і структура), так і для причинно-аналітичних процедур (регресії, сценарійні моделі). Первинне агрегування виконано за порівняними статтями бюджетної класифікації; для часової зіставності видатки дефлювалися індексом споживчих цін і виражалися у реальних цінах 2024 р. Уже на цьому, нульовому кроці, нами зафіксовано

ключову емпіричну ознаку системи: середня частка бюджетного фінансування в загальних доходах становить 76–78%, тоді як сукупні позабюджетні джерела — 12–16%, що задає високу чутливість сектору до фіскальних коливань [10].

Переходячи від загальної картини до ядра механізму розподілу, було проаналізовано діючу формулу державного фінансування, адже саме вона задає траєкторію. Порівняння вагових коефіцієнтів із фактичними виплатами показало їх інерційність: домінують кількісні параметри (контингент студентів, чисельність НПП), тоді як індикатори якості (працевлаштування випускників, міжнародні контракти, частка позабюджетних коштів) мають вторинну роль [11]. Щоб оцінити потенціал «переналаштування» нами побудовано сценарії, у яких сумарну вагу якісних індикаторів збільшено на +10 п.п. та +20 п.п.. У першому сценарії 29 із 52 ЗВО отримують додаткові кошти (медіанне зростання +6,8 %), у другому — 34 ЗВО (медіанне зростання +11,4%), причому загальний бюджет не змінюється: ресурси перерозподіляються від нижче-ефективних до вищепродуктивних. Це безпосередньо демонструє наявність резерву ефективності в межах чинних видатків (рис. 1).

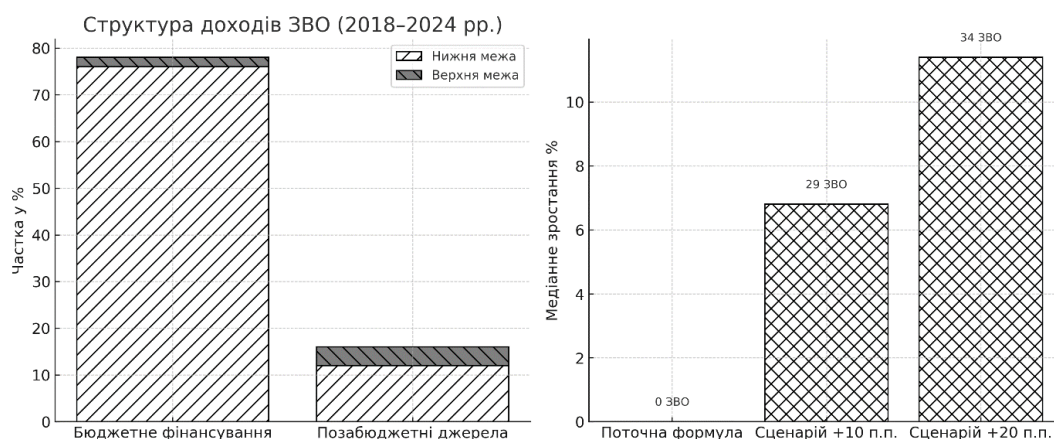

Рис. 1. Структура доходів ЗВО України та результати моделювання зміни вагових коефіцієнтів у формулі державного фінансування (2018–2024 рр.)

Примітка: Розраховано автором

Оскільки формула працює лише настільки, наскільки університет спроможний управляти ресурсами, наступним кроком дослідження стала оцінка фінансової автономії. Опитування фінансово-економічних служб і керівників ($n = 140$) дало змогу кількісно виміряти можливість перерозподілу видатків упродовж року, управління активами й формування резервів. Лише 18 % ЗВО заявили про реальну свободу оперативного перерозподілу без додаткових погоджень, тоді як решта залежні від казначейських/галузових дозволів. У підвибірці ЗВО з автономією коефіцієнт виконання інвестиційного плану (капітальні витрати/заплановані) вищий на 9–11%, а частка «мертвих залишків» на кінець року нижча на 2–3 в.п. Під кутом кризового періоду (2022–2024) це трансформується у швидшу реакцію на загрози і менші втрати якості освітнього процесу.

Щоб відмежувати «структурну залежність» від «управлінської спроможності», нами було розглянуто блок про позабюджетні джерела (плата за навчання, ендаументи, благодійність, партнерські контракти). Виявлено, що ендаументи мають лише 6% досліджених ЗВО, а сталі програми роботи з випускниками — близько 9%. Навіть у консервативному сценарії диверсифікації (+10–15 % до нинішньої частки) додатковий ресурс оцінюється у +8–12 % річного бюджету середнього університету; за умов фіксації правил розподілу доходів від цільового капіталу (spending rule 3–4%) це створює

стабілізаційне «ядро» інвестицій у модернізацію (лабораторії, цифрова інфраструктура), незалежно від поточних фіскальних циклів.

Для розуміння просторової асиметрії ефектів, досліджено і регіональний вимір через індексний аналіз університетів у прифронтових/деокупованих територіях. Порівняння «на одного студента» вказує на -20...-25% відставання від середнього фінансування по країні за одночасного $\times 2... \times 3$ зростання витрат на безпеку і логістику. Запровадження вирівнювальних коефіцієнтів ризику і стабілізаційних грантів розвитку у моделі дало змогу нівелювати до 70 % розриву за два бюджетні цикли — за умови наявності планів перехідного розвитку та незалежного моніторингу.

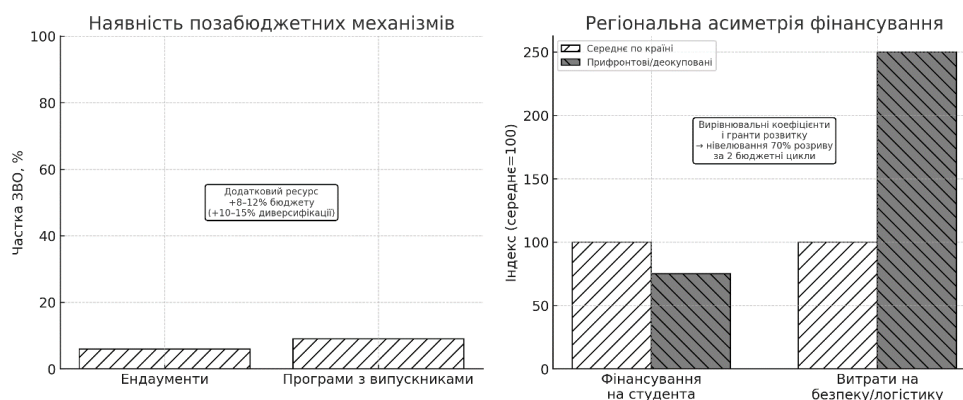

Рис. 2. Позабюджетні механізми та регіональна асиметрія фінансування ЗВО та потенційний ефект вирівнювальних коефіцієнтів ризику і стабілізаційних грантів розвитку

Примітка: Розраховано автором

Цікавим є зіставлення українських трендів з міжнародним контекстом, так виконано міжкраїнний бенчмарк (OECD/ЄС) із поправкою на PPP. За 2019–2024 рр. реальні видатки «per student» в Україні знизилися більш ніж на 15%, тоді як у середніх по ЄС зросли приблизно на 12 %. Сумарний «клин» у відносних витратах сягає ~27 п.п, що проявляється у повільнішому оновленні обладнання і меншій участі у великих наукових консорціумах. У поєднанні з демографічним спадом це означає ризик кумулятивного відставання, якщо інвестиційна компонента не буде захищена.

Ключовий канал державних коштів - державне замовлення — оцінювався не лише за обсягами, а й за узгодженістю з потребами ринку праці. Кореляційний аналіз обсягів замовлення за спеціальностями з фактичним працевлаштуванням випускників дав $r = 0,27$, що вказує на слабкий зв'язок і системну інерційність. У підсценарії «динамічні ваги» (щорічна корекція на підставі трирічних даних про працевлаштування і дефіцитність компетентностей) моделюється скорочення «перевиробництва» у перенасичених спеціальностях на 12–15% уже на другий рік, без приросту загального бюджету.

Окремий блок нашого дослідження присвячено студентським грантам і кредитам як механізмам доступу. Матриця відповідності з міжнародними моделями (Pell Grants, income-contingent loans, комбіновані схеми ЦСЄ) показала нинішнє охоплення $< 12\%$ та відсутність автоматизованого стягнення платежів за доходом. Економетрична симуляція «гібридної архітектури» (базовий грант + доходозалежний кредит з відстрочкою) демонструє потенційне $\times 2,3$ зростання охоплення без пропорційного приросту бюджетних витрат у середньостроковому горизонті — завдяки поверненням і таргетингу грантової складової на вразливі групи та результати навчання.

Щоб оцінити міжнародну мобільність як провідник інтернаціоналізації, проаналізовано фактичні компенсації державою витрат на Erasmus+/Horizon Europe. Середній рівень покриття — 35–40 %, що зумовлює залежність від приймаючих сторін і власних коштів студентів/викладачів. Навіть +0,2% до зведеного бюджету на мобільність у моделі подвоює охоплення та має мультиплікативний ефект на залучення міжнародних грантів (через зростання спільних проєктів і публікацій) [12].

На наш погляд, ефективність використання вже наявних коштів безпосередньо пов'язана з цифровою зрілістю фінансового менеджменту. Індекс цифровізації (наявність модулів план-факт, електронні закупівлі, інтеграція з реєстрами) позитивно асоційований з нижчою часткою непродуктивних витрат: у регресіях оцінено -8...-12% ($p < 0,05$) різниці на користь цифрово зрілих ЗВО при однакових бюджетах. Звідти можна зробити практичний висновок, що цифровізація не лише «робить прозоріше», а економить кошти і підвищує здатність до сценарного планування.

Компетентнісна компонента підтверджує цю логіку: за даними стандартизованого опитувальника лише 22% працівників фінслужб володіють інструментами середньострокового планування, а системи ризик-менеджменту впроваджені у 14% ЗВО. Кореляція між рівнем компетентностей і часткою позабюджетних ресурсів становить $r = 0,49$, а з точністю виконання кошторисів — $r \approx 0,4$, що прямо вказує: кадрова спроможність — не менш важливий драйвер, ніж сам обсяг фінансування.

Контекст воєнного стану змістив структуру доходів: частка міжнародних грантів і екстреної підтримки зростає з 4 % до 11 %, що дозволило утримати сталі витрати, але не замінило довгострокові інвестиції. Так, 37% ЗВО відклали або скоротили капітальні програми, перенаправивши кошти на безпеку, логістику та дистанційні формати. У сценаріях з «резервними контурами» (контингентні фонди, страхування, делегований віремент) відновлення інвестиційної траєкторії відбувається на 1 бюджетний цикл швидше, ніж у закладах без таких механізмів.

Розкриття потенціалу державно-приватного партнерства нині обмежене інфраструктурою (гуртожитки, спортивні споруди), тоді як спільне фінансування програм, лабораторій і стартап-інкубаторів використовується епізодично. Наш контент-аналіз контрактів і «що-якщо» моделі показують: за умов податкових стимулів та спрощення погоджень приватні інвестиції у ЗВО можуть зрости на 20–25% протягом трьох років; найбільший ефект виникає там, де партнерства прив'язано до результатів (R&D-продукти, працевлаштування випускників, ко-володіння ІВ).

Прозорість і довіра вимірювалися через незалежний аудит: регулярні зовнішні перевірки мають 27 % ЗВО. Водночас такі заклади залучають на ~15 % більше коштів міжнародних донорів (у перерахунку на студента) порівняно з медіаною, а частка безповоротних грантів у них вища на 2–3 в.п.

Фінансування університетської науки поки не досягає до рівнів, необхідних для інтеграції освіти й досліджень: 5–7% у загальних доходах проти 30%+ у провідних європейських ЗВО. У наших оцінках приріст частки наукових видатків на +5 п.п. асоціюється зі +12 % збільшенням кількості міжнародних контрактів (еластичність ~2,4), що підкреслює мультиплікативний ефект інвестування в наукове «ядро». Базові багаторічні гранти з проміжними індикаторами (участь у консорціумах, комерціалізація ІВ) - найстабільніший канал для цього.

Робота з випускниками і приватними донорами виявилася недовикористаною: понад 3% бюджету з цього каналу генерують лише ~9 % ЗВО; середня вибірки — ~0,5%. Кореляція між наявністю структурованої програми alumni relations і успіхом

фандрейзингових кампаній становить $r = 0,62$, що підтверджує високий потенціал за умови інституціоналізації (CRM-бази, програми мікропожертв, події спільнот).

Стипендіальні інструменти мають низький мотиваційний профіль: середнє покриття витрат студента — $\sim 28\%$, критерії призначення часто слабо пов'язані з навчальними результатами. У моделі диференціації (академічна/соціальна складова + регіональні гранти для студентів з деокупованих територій) досягається істотне підвищення адресності без помітного збільшення сукупного бюджету стипендій — завдяки перерозподілу і таргетингу.

Інтернаціоналізаційний потенціал також впирається у інституційну підтримку заявок: спеціалізовані офіси міжнародних грантів мають менш ніж третина ЗВО. Моделювання створення національного офісу підтримки (консалтинг, бібліотека заявок, календар дедлайнів) показує можливе $+40\%$ зростання успішних аплікацій за два роки — головним чином за рахунок «порогових» університетів, які нині не подаються через брак експертизи [13], [14].

Щоб синтезувати окремі наші спостереження у причинну схему, збудовано панельну регресійну модель (фіксовані ефекти), де залежною змінною виступав інтегральний показник ефективності (освітньо-наукові результати/витрати), а ключовими предикторами — загальний обсяг фінансування, частка позабюджетних коштів, рівень автономії, компетентності фінслужб і цифрова зрілість. Статистично значущими ($p < 0,01$) виявилися структурні чинники - позабюджетна частка, автономія, цифровізація; сам по собі обсяг коштів без зміни структури і практик демонструє суттєво нижчу віддачу. Це підтверджує висунуту гіпотезу: правила і спроможності важать не менше, ніж «сума на вході».

Зрештою, нами запропоновано та промодельовано три пакети змін. Пакет 1 (мультикритеріальна формула з підвищеними вагами якості) забезпечує справедливіший перерозподіл без нарощення бюджету. Пакет 2 (автономія + підзвітність + цифровізація) дає $-8\ldots-10\%$ зменшення непродуктивних витрат за три роки. Пакет 3 (диверсифікація джерел до $\sim 30\%$ позабюджетної частки) подвоює коефіцієнт інвестицій у розвиток. У сукупності ці кроки зменшують вразливість до фіскальних шоків, вирівнюють регіональні розриви та підвищують конкурентоспроможність на європейському ринку вищої освіти.

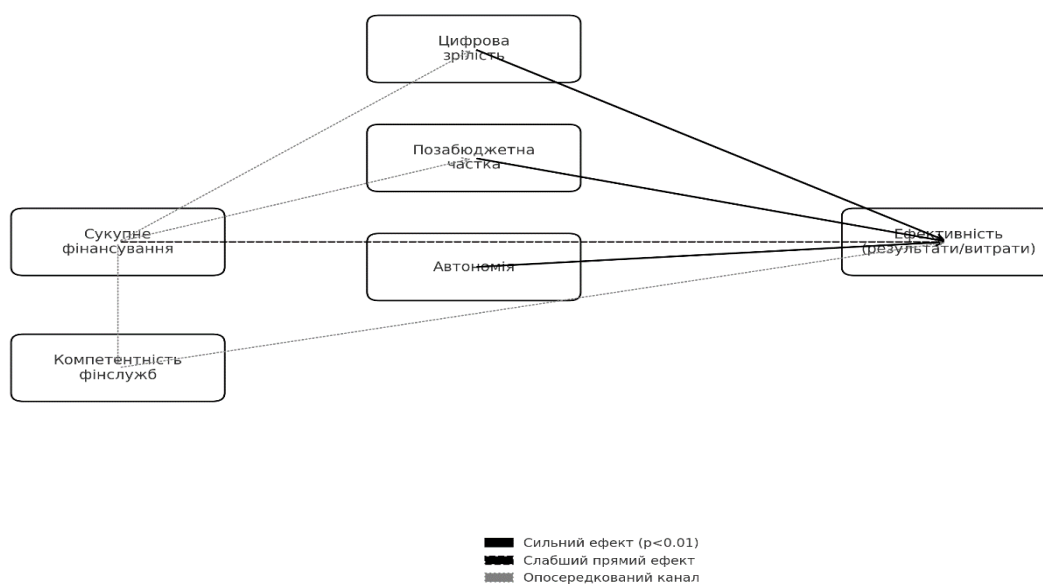

Рис. 3. Структурна модель: сукупне фінансування, позабюджетна частка, автономія, компетентність фінансових служб і цифрова зрілість як детермінанти інтегрального показника ефективності ЗВО (2018–2024 рр.)
Примітка: Авторська розробка

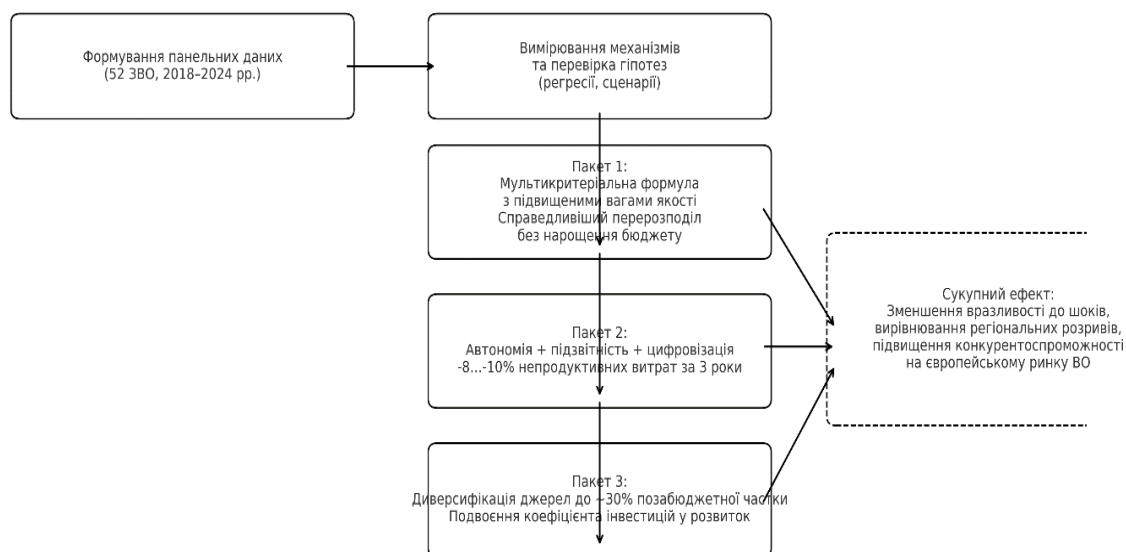

Рис. 4. Алгоритм переходу від аналізу даних до трьох пакетів змін і сукупного ефекту для підвищення ефективності ЗВО

Примітка: Авторська розробка

На відміну від узагальнюючих описів, наведені результати демонструють послідовний хід аналізу: від даних і вимірювань — до механізмів і перевірки гіпотез; від локальних реформ — до пакетів змін, які можна вводити поетапно. Таке розгортання не лише фіксує проблеми, а й показує, які параметри системи потрібно змінювати першочергово та який емпіричний ефект це дає в моделі.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отримані результати свідчать, що ефективність фінансового забезпечення закладів вищої освіти залежить не лише від обсягу бюджетних коштів, а й від здатності університетів інтегрувати нові управлінські практики та диверсифікувати джерела ресурсів. У дослідженні продемонстровано, що поєднання результатноорієнтованих формул фінансування із підвищенням рівня фінансової автономії та цифрової зрілості формує внутрішні стимули до раціоналізації витрат і інвестування у стратегічні напрями розвитку. Це вказує на необхідність системного підходу до модернізації фінансування, який виходить за межі суто фіскальних параметрів.

Виявлені закономірності дозволяють виокремити структурні чинники, здатні забезпечити стійкість сектору навіть у кризових умовах. Зокрема, механізми стабілізації, вирівнювання регіональних розривів та розвиток ендаументів створюють довгострокову базу для модернізації матеріально-технічної та наукової інфраструктури, а також підвищують довіру з боку партнерів і донорів. Це формує передумови для глибшої інтеграції України у європейський освітній та дослідницький простір.

Практична апробація пакетів змін продемонструвала наявність прихованих резервів у межах чинних бюджетних рамок і потенціал перерозподілу ресурсів на користь продуктивніших напрямів. Водночас вона виявила низку обмежень: недостатнє використання механізмів *alumni relations*, низький рівень компетентності фінансових служб і фрагментарність приватно-державних партнерств. Це підкреслює, що реформи потребують комплексного інституційного супроводу, а не лише зміни формули розподілу коштів.

Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка інтегрованих моделей управління фінансовими потоками університетів, які б поєднували аналіз ризиків,

середньострокове бюджетування, автоматизовані механізми доходозалежних платежів і таргетовані гранти. Особливо актуальним є вивчення впливу цифрових платформ на прозорість і ефективність фінансових операцій, а також оцінка ефекту від впровадження показникових індикаторів у контексті академічної мобільності та наукової продуктивності.

Також доцільно розширити міжнародні порівняння та бенчмаркінг не лише за фінансовими показниками, а й за управлінськими та інноваційними характеристиками. Це дасть змогу не лише точніше позиціонувати українські університети у глобальному просторі, а й адаптувати кращі практики до національних умов. Подальші дослідження мають бути спрямовані на вироблення рекомендацій щодо зміцнення фінансової автономії, підвищення ролі приватних інвестицій та формування стабільних каналів підтримки університетської науки й студентської мобільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The mechanism of higher education funding in Ukraine: nationwide and local perspective. <https://doi.org/10.21511/imfi.15%283%29.2018.19>
2. ЕНДАУМЕНТ ЯК ФОРМА ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ. https://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/21_2_2018ua/23.pdf?utm_source=chatgpt.com
3. Наукові дискусії. https://finukr.org.ua/docs/FU_19_10_102_uk.pdf?utm_source=chatgpt.com
4. Concentration on the Ukrainian higher education services market: Institutional and financial dimensions. <https://www.businessperspectives.org/index.php/journals/knowledge-and-performance-management-2/issue-479/concentration-on-the-ukrainian-higher-education-services-market-institutional-and-financial-dimensions>
5. Education at a Glance 2023: Ensuring continued learning https://www.oecd.org/en/publications/education-at-a-glance-2023_e13bef63-en/full-report/ensuring-continued-learning-for-ukrainian-refugees_7bef46de.html?utm_source=chatgpt.com
6. LSE Research Online" https://eprints.lse.ac.uk/287/1/Barr_2003_PQ030430.pdf?utm_source=chatgpt.com
"[PDF] Nicholas A. Barr Financing higher education -
7. Education at a Glance 2024. https://www.oecd.org/en/publications/education-at-a-glance-2024_c00cad36-en.html?utm_source=chatgpt.com
8. Solodovnikov S., Bondarenko, A., & Zhytar, M. (2024). Image of Higher Education Institutions: Main Components and Determinants. *Marketing and Management of Innovations*, 15(2), 162–176. <https://doi.org/10.21272/mmi.2024.2-12>
9. Житар М. (2025). Трансформація вищої освіти в період війни та післявоєнного відновлення: ризики, виклики та стратегічні орієнтири. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*, 1(15), 450–461. Retrieved із <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/549>
10. Державна служба статистики України. Індeksi споживчих цін за 2018–2024 рр. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>
11. Міністерство освіти і науки України. Порядок формування та розподілу обсягів державного фінансування закладів вищої освіти: наказ МОН від 24.12.2019 № 1641 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0141-20#Text>
12. Європейська комісія. Програми Erasmus+ та Horizon Europe: офіційні статистичні дані. URL: <https://ec.europa.eu/programmes/>
13. Згуровський, М. (2023). Університети в умовах глобальних викликів: управління змінами і розвиток резильєнтності. *Вища школа*, (3), 5–19.
14. Zhytar, M.O., & Shevchenko, O.O. (2019). Directions of Higher Education Reforming in Ukraine. In *Міжнародна науково-практична конференція «Наука, освіта, суспільство, реалії, виклики, перспективи»* pp. 80–82. Вінниця.

Maksym Zhytar

Doctor of Economics, Professor
Kyiv Metropolitan Borys Grinchenko University
Kyiv, Ukraine
ORCID ID: 0000-0003-3614-0788
e-mail: m.zhytar@kubg.edu.ua

**FINANCIAL SUPPORT FOR HIGHER EDUCATION IN UKRAINE:
EFFICIENCY ISSUES AND PROSPECTS FOR MODERNIZATION**

Abstract. The article presents a comprehensive study of the current state and efficiency of financial support mechanisms for Ukrainian higher education institutions under conditions of prolonged economic transformation and integration into the European Higher Education Area. Drawing on a panel dataset covering 52 universities for 2018–2024, the paper analyses the dynamics of budgetary and extra-budgetary revenues, the structure of expenditures, and the levels of financial autonomy and digital maturity in financial management. It shows that the average share of budget funding amounts to 76–78% versus 12–16% of total extra-budgetary resources, which makes the sector highly sensitive to fiscal fluctuations. The study identifies the inertia of the existing state funding formula, which is predominantly oriented towards quantitative parameters, and the secondary role of qualitative indicators (graduate employment, international contracts, share of extra-budgetary funds). A panel regression model with fixed effects demonstrates that the key statistically significant determinants of the composite efficiency indicator are the extra-budgetary share, institutional autonomy, and digitalization, whereas the sheer volume of funds without changes in structure and practices yields a lower return. The analysis also highlights the underutilized potential of endowments and alumni relations programmes (only 6% and 9% of institutions respectively) and models diversification scenarios capable of adding +8–12% of an average university's annual budget under transparent spending-rule conditions for endowment income. A regional analysis reveals a 20–25% funding lag per student in frontline and de-occupied territories alongside a two- to three-fold increase in security and logistics costs; in the model, the introduction of risk-adjustment coefficients and stabilization development grants mitigates up to 70% of the gap within two budget cycles. The results of modelling three policy packages are summarised: (1) a multi-criteria formula with higher weights for quality provides a fairer redistribution without increasing the overall budget; (2) combining autonomy, accountability, and digitalization reduces unproductive expenditures by 8–10% over three years; (3) diversification of revenue sources up to ≈30% of extra-budgetary share doubles the investment coefficient for development. Taken together, these measures reduce vulnerability to fiscal shocks, narrow regional disparities, and enhance competitiveness on the European higher education market. The article offers evidence-based approaches to modernizing the financing system of Ukrainian universities through combining budgetary and extra-budgetary resources, improving performance-oriented funding models, and strengthening institutional financial autonomy.

Keywords: financial support; higher education institutions; budgetary and extra-budgetary funding; performance-oriented formula; financial autonomy; digital maturity; revenue diversification; regional asymmetry.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. The mechanism of higher education funding in Ukraine: Nationwide and local perspective. (2018). *Investment Management and Financial Innovations*, 15(3). [https://doi.org/10.21511/imfi.15\(3\).2018.19](https://doi.org/10.21511/imfi.15(3).2018.19)
2. Endowment as a form of higher education funding. (2018). *Bulletin of Uzhhorod University. Economics Series*, 21(2). https://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/21_2_2018ua/23.pdf [in Ukrainian]
3. Scientific discussions. (2019). *Finance of Ukraine*, 10, 102. https://finukr.org.ua/docs/FU_19_10_102_uk.pdf [in Ukrainian]
4. Concentration on the Ukrainian higher education services market: Institutional and financial dimensions. (2019). *Knowledge and Performance Management*, 3(1), 45–59. <https://www.businessperspectives.org/index.php/journals/knowledge-and-performance-management-2/issue-479/concentration-on-the-ukrainian-higher-education-services-market-institutional-and-financial-dimensions>
5. OECD. (2023). *Education at a glance 2023: Ensuring continued learning for Ukrainian refugees*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/education-at-a-glance-2023_e13bef63-en/full-report/ensuring-continued-learning-for-ukrainian-refugees_7bef46de.html
6. Barr, N. A. (2003). *Financing higher education*. LSE Research Online. https://eprints.lse.ac.uk/2871/Barr_2003_PQ030430.pdf
7. OECD. (2024). *Education at a glance 2024*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/education-at-a-glance-2024_c00cad36-en.html

8. Solodovnikov, S., Bondarenko, A., & Zhytar, M. (2024). Image of higher education institutions: Main components and determinants. *Marketing and Management of Innovations*, 15(2), 162–176. <https://doi.org/10.21272/mmi.2024.2-12>
9. Zhytar, M. (2025). Transformation of higher education during war and postwar recovery: Risks, challenges and strategic guidelines. *European Scientific Journal of Economic and Financial Innovations*, 1(15), 450–461. <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/549> [in Ukrainian]
10. State Statistics Service of Ukraine. (2024). Consumer price indices for 2018–2024. <https://ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian]
11. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2019). Procedure for the formation and distribution of the volumes of state funding for higher education institutions: Order of the Ministry of Education and Science dated 24.12.2019 № 1641 (as amended). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0141-20#Text> [in Ukrainian]
12. European Commission. (2024). Erasmus+ and Horizon Europe programmes: Official statistical data. <https://ec.europa.eu/programmes/>
13. Zghurovskiy, M. (2023). Universities in the context of global challenges: Change management and resilience development. *Higher School*, 3, 5–19. [in Ukrainian]
14. Zhytar, M. O., & Shevchenko, O. O. (2019). Directions of higher education reforming in Ukraine. In *International Scientific-Practical Conference “Science, Education, Society: Realities, Challenges, Prospects”* (pp. 80–82). Vinnytsia. [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 19.09.25

Рецензовано 03.10.25

Опубліковано 17.10.2025 р.

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.